

Любі друзі!

Запрошуємо вас у незвичайну мандрівку Країною мистецтв, здійснити яку допоможе цей підручник. Він поведе у чарівний світ прекрасного, створений працею професійних та народних митців і мисткинь. Під час подорожі, що триватиме протягом навчального року, ви зможете розширити і поглибити свої уявлення про засоби виразності музичного й образотворчого мистецтв, дізнатися про особливості їхньої взаємодії між собою та з іншими видами мистецької діяльності, ознайомитися з вітчизняними і світовими шедеврами. Ви навчитеся сприймати, порівнювати й аналізувати твори різних видів мистецтва, використовувати спеціальну термінологію в процесі колективних обговорень мистецьких явищ або для висловлення власного ставлення до них. Здобути знання та вміння ви будете застосовувати в різноманітній художньо-творчій діяльності: музикуванні, співі, хореографії, малюванні, ліпленні, театралізації тощо.

Бажаємо вам приємних зустрічей із прекрасним!

Авторський колектив

Умовні позначення

— виконай завдання

— послухай музику,
переглянь відео

— заспівай пісню

— хвилинка творчості

— ігровий майданчик

— попрацюйте в парах,
групах

— завдання підвищеної
складності

— підсумовуємо вивчене

Тема I. МИСТЕЦЬКА АЗБУКА

Урок 1. У КОЛІ МИСТЕЦТВ

 Поміркуй, яке значення має музика в житті людини. Яку роль вона відіграє у твоєму житті?

Щодня музика запрошує нас у дивовижний світ чарівних звуків. Звуки сплітаються в мотиви, утворюють мелодії, а ми, слухачі, уявляємо картини та художні образи, які музика «намалювала» за допомогою звуків.

 Відеоролик «Музика в житті людей».

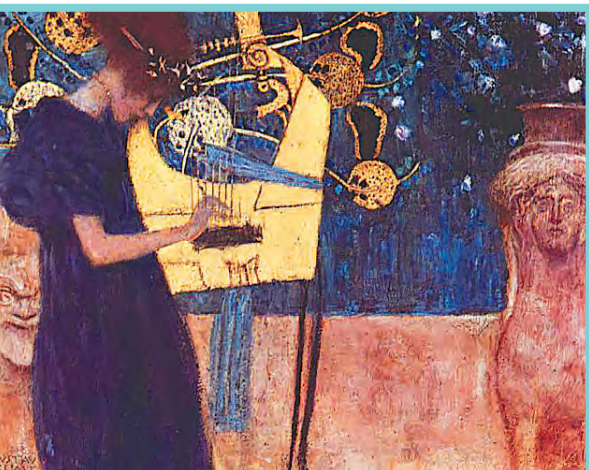

 Розкажи, яку музику ти слухаєш на дозвіллі, які пісні наспівуєш найчастіше. Назви свій улюблений музичний гурт. Ким зі співаків/співачок ти захоплюєшся найбільше?

 Калейдоскоп сучасних ритмів.

 Які композиції тобі вдалося розпізнати? У чиєму виконанні вони прозвучали?

Музика (від грец. *μουσική* — мистецтво муз) — мистецтво організації музичних звуків.

Музичне мистецтво втілює ідейно-емоційний зміст у звукових художніх образах. Воно належить до часових мистецтв та існує лише у виконанні, у живому звучанні.

Г. Клімт. Музика

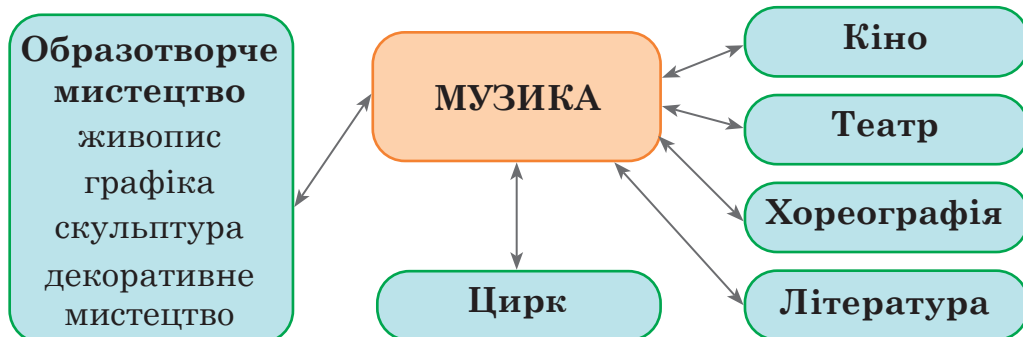
 Естрадна композиція «Пісня ельфа» (у виконанні Ф. Шеррі (скрипка), Р. Ловланда (фортепіано)).

 Які художні образи постають у твоїй уяві? Опиши їх.

 Розгляньте схему (с. 5). Обговоріть, як музика пов'язана з іншими видами мистецтв.

Музичне мистецтво у колі мистецтв

Музика своїм звуковим потоком, пульсацією ритму, мелодією звертається до людей і викликає в них почуття й емоції. Так слухачі уявляють **музичні образи**, створені композиторами.

Композитор або **композиторка** створює музичний твір та записує його за допомогою нотних знаків.

Виконавець чи **виконавиця** виконує твір на музичному інструменті або голосом.

Слухач або **слухачка** сприймає музичний твір відповідно до своїх поглядів, смаків, досвіду.

 Розглянь карту-схему нашої спільної подорожі Країною музичного мистецтва. Вислови припущення, про що ти дізнаєшся на кожній станції.

Мандрівна карта Країною музичного мистецтва

У мистецькій подорожі тобі знадобиться електронний або паперовий записник для фіксування нових понять та власних музичних вражень, ґаджет для збереження фото- й відеоматеріалів і диктофон для запису твоїх досягнень у пісенній творчості та музикуванні.

М. Лисенко. «Баркарола» («Пливе човен») (фортепіано).

Про що розповідає прослуханий твір? Якими музичними засобами композитор зобразив рух човна? Добери потрібні слова й опиши темп і характер музики.

Баркарола (від італ. *barca* — човен) — пісня венеційських човнярів, іноді імпровізована. Баркаролою також називають вокальний або інструментальний музичний твір мрійливо-ліричного характеру зі спокійною, плавною мелодією на фоні розміреного супроводу, що нагадує ритм руху весел та сплески хвиль.

М. Сенкарік. Венеція. Гондольєр

Дізнайся більше про творчість М. Лисенка, скориставшись власним ґаджетом.

Пригадай свої літні канікули. Що тобі найбільше запам'яталося? Чи вдалось побувати на річці, озері або морі? Чи бачив/бачила ти, як плывуть човни? Із якою музикою в тебе асоціюється літня пора?

Розучуємо пісню «Сонце! Літо!» (слова Т. Лучанка, Н. Лучанко; музика Ш. Акіолі, А. Діггса).

Приспів:

Сонце! Літо!
Нам всім співають квіти!
Потанцюю вправо-вліво,
Ми — щасливі діти!

Танцюєм! Співаєм!
Веселі рухи знаєм!
Не втомились наші ніжки
Зовсім, анітрішки!

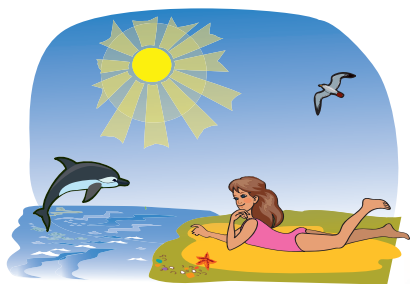

1. Намалюю диво-світ,
Хай настрої тут не спить!
І день крокує, дивись:
Заспіває з нами скрізь!
Намалюю я усіх,
Подарую дзвінкий сміх,
Обійму велику планету
Та й візьму скажу,
Скажу їй по секрету!

Приспів.

2. Подарую сонце, спеку —
Нам до моря недалеко.
Дельфін на хвилях співає,
Нашу гарну пісню знає!
Подарую море сине,
Наше літо — справжнє диво!
Обійму велику планету
Та й візьму скажу,
Скажу їй по секрету!

Приспів.

Гра «Імпровізація».

Створи разом із друзями ритмічну та пластичну імпровізацію до пісні, рухаючись у темпі музики.

- Що таке музика, музичне мистецтво?
- Розкажи, що поєднує музику з іншими видами мистецтв.
- Твір якого композитора звучав на уроці? Які його твори ти пам'ятаєш?

Знайди в інтернет-джерелах сучасні пісні про літо. Створи на своєму гаджеті папку «Улюблена музика» і завантаж у неї пісню, яка найбільше тобі сподобалася.

Урок 2. У КОЛІ МИСТЕЦТВ

 Поміркуй, яке значення для людини має образотворче мистецтво. Яку роль воно відіграє у твоєму житті?

Образотворче мистецтво невіддільне від історії людства. Воно постає перед нами у вигляді творів живопису, графіки, скульптури, архітектури і сприяє пізнанню навколишнього світу через мистецькі образи.

Завітаймо у віртуальну художню галерею, аби побачити справжні шедеври, виконані митцями і мисткинями минулого й сьогодення з використанням найрізноманітніших художніх технік та матеріалів.

П. Нілус.

Художник Є. Буковецький за мольбертом

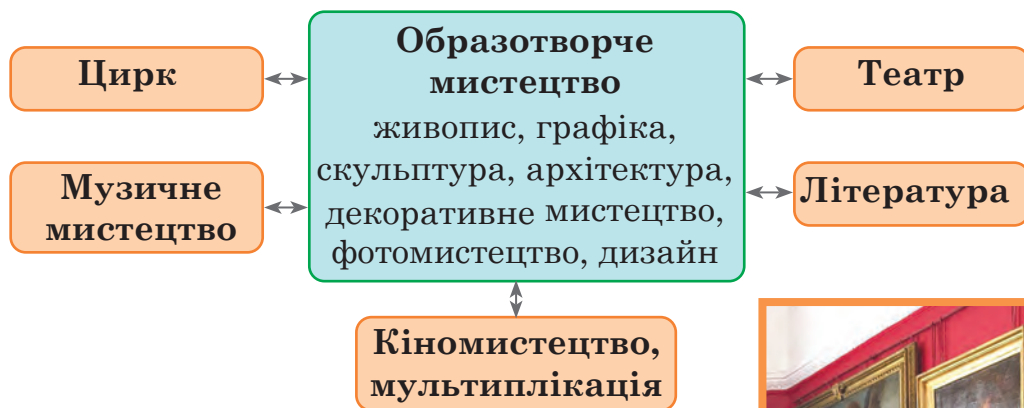
 Відеоролик «Образотворче мистецтво в житті людей».

 Розглянь ілюстрації. Які види образотворчого мистецтва на них зображено? Де ти можеш побачити ці твори?

 Розгляньте схему (с. 9) та поміркуйте, як образотворче мистецтво пов'язане з іншими видами мистецтв.

Образотворче мистецтво у колі мистецтв

Хто такі, на твою думку, митці? А як називають людей, котрі споглядають твори мистецтва? Поясни, чому ти так вважаєш.

Митець або **мисткиня** — людина, яка займається творчою діяльністю в будь-якому виді мистецтва.

Глядач або **глядачка** — людина, яка споглядає, сприймає твори мистецтва.

У картинній галереї

Ти вже знаєш, що кожен митець і кожна мисткиня має свої улюблені художні техніки, котрі вимагають використання певних матеріалів та інструментів. Зокрема, це олівці, гуаш, акварель, пензлі, перо, туш, крейда, пастель тощо.

Із якими художніми техніками й матеріалами у тебе асоціюються живопис, графіка, скульптура, декоративно-ужиткове мистецтво? Які види творчих робіт найбільше тебе захоплюють? Із якими художніми матеріалами тобі подобається працювати?

Віднедавна із розвитком 3D-графіки значної популярності набула техніка **інсталяція**.

Інсталяція — це просторова композиція, побудована чи зібрана із різноманітних речей та матеріалів (творів живопису, скульптури, природних об'єктів, промислових виробів), об'єднаних художньою ідеєю.

Г. Перрі. Захисний дух Алан

Е. Джексон. У пошуках Аліси

Твоя мандрівка Країною візуальних мистецтв триватиме й цього навчального року. Ти продовжиш ознайомлення з різними мистецькими жанрами, художніми техніками та засобами виразності. А ще в тебе буде можливість зустрітися зі славетними митцями і мисткинями, які поділяться з тобою секретами своєї творчості.

 Розглянь карту-схему нашої спільної подорожі Країною візуальних мистецтв. Поміркуй, про що ти дізнаєшся на кожній станції.

Мандрівна карта Країною візуальних мистецтв

У мистецькій подорожі тобі знадобиться альбом-посібник для замальовок, власних творчих робіт і фіксування мистецьких вражень, гаджет для збереження фото- й відеоматеріалів, додатки для створення та перегляду відеороликів тощо. В електронному записнику свого гаджета ти зможеш створити мистецький словничок, куди будеш занотовувати нові поняття.

Відеоролик «Спогади про літо» (на основі відомих творів образотворчого мистецтва).

Завдяки яким засобам образотворчої виразності митці передали особливий настрій літа і власні враження? Пригадай свої літні канікули. Де тобі вдалося побувати, що побачити?

Створи композицію «Літній настрій» за зразком або за власним задумом, використовуючи акварельні чи гуашеві фарби.

1

2

3

майстер-клас на youtube-каналі

4

5

6

- Як можна виразити настрій за допомогою кольору?
- Зроби висновок, чого тобі вдалося досягти у своїй роботі завдяки взаємодії кольору з виразною чорною лінією.
- Улаштуй із друзями спільну виставку своїх робіт.

Зberi різні за формою листочки дерев та кущів. Розглянь їх, увімкни фантазію та визнач, на що або на кого вони схожі.

Урок 3. РОЗМАЇТА ПАЛІТРА МУЗИЧНОГО ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВ

? Що ти знаєш про історію музичного мистецтва? Вислови припущення, коли воно зародилося.

Історія музичного мистецтва дуже давня. Дослідження доводять, що музика виникла з інтонацій збудженого мовлення, співу птахів та голосових звуків звірів. За іншою версією, її джерелом є ритми роботи первісних людей, їхні звукові сигнали або магічні заклинання. Також існує думка, що музика зародилася на основі ритмів танцю.

Від прадавніх віків і до наших днів музичне мистецтво пододало значний історичний шлях свого розвитку. У сучасному світі людина не уявляє себе без музики.

Переможець шоу «Голос країни» 11-го сезону С. Лазановський та його тренерка Н. Дорофеева

Львівська національна філармонія імені Мирослава Скорика. Диригент В. Козловський. *Світлина А. Іванова*

Музика зрозуміла нам, тому що близька до людської мови й розповідає про те, що нас хвилює: почуття, емоції, красу довкілля. У кожної людини свої музичні смаки та уподобання, і вони можуть змінюватися із плином часу.

? Розкажи про власні музичні вподобання. Чи завжди вони були такими?

Ти вже знаєш, що за типом виконавства розрізняють музику **інструментальну** та **вокальну**.

Кожному музичному твору притаманні певні засоби музичної виразності: **мелодія, гармонія, лад, ритм, темп, тембр, діапазон, регістр, динаміка, інтонація**, з якими ми будемо ознайомлюватися протягом семестру.

Й. С. Бах. Оркестрова сюїта № 3, ре мажор. «Арія» (фрагмент).

С. Людкевич. Вокаліз (у виконанні академічного хору ім. П. Майбороди НТРК України; фрагмент).

Яка музика прозвучала: інструментальна чи вокальна? Який настрій вона створює? Добери потрібні слова для характеристики темпу, ладу, тембру та мелодії обох творів.

Твори славетного німецького композитора **Й. С. Баха**, зокрема інструментальні, популярні в усьому світі, хоча протягом життя він був більше відомий як майстерний органіст, викладач і автор органної музики. Мелодія його знаменитої «Арії» вирізняється чарівністю, лірикою та прозорим ніжним звучанням струнних інструментів.

Дізнайся більше про творчість Й. С. Баха, скориставшись власним ґаджетом.

Вокаліз **С. Людкевича** належить до шедеврів вокального мистецтва. Хоча зазвичай вокалізи використовують як вправи для розвитку основних співочих навичок і правильного дихання під час співу, цей твір призначений для концертного виконання.

Дізнайся про творчість С. Людкевича, скориставшись власним ґаджетом.

Ти вже знаєш, що головним виражальним засобом музики є **звук**. Музичний звук відрізняється від будь-якого іншого звуку чи шуму.

Музичний звук — основний елемент музичного мистецтва, який має висоту, тембр, гучність і тривалість.

Гра «Розпізнай звуки».

Послухай аудіозапис. Серед різноманітних звуків спробуй розпізнати музичні та виділити їх, плескаючи в долоні.

Кожен голос або музичний інструмент має свій **діапазон** та **регістр**.

Діапазоном називають сукупність звуків різної висоти (від найнижчого до найвищого), що їх може відтворити голос або музичний інструмент.

Регістр — це частина звукового діапазону, що має однаковий тембр. Розрізняють високий, середній та низький реєстри.

 Визнач діапазон свого голосу, заспівавши найвищу та найнижчу ноти.

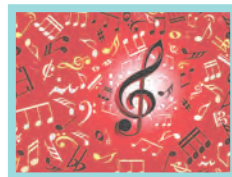
 К. Хачатурян. Галоп із балету «Чиполіно» (у виконанні оркестру; фрагмент).

 Які музичні інструменти тобі вдалося розпізнати? Спробуй визначити, у якому реєстрі звучав кожен із них.

 Придумай ліричну мелодію на віршований текст. Заспівай свою пісню друзям.

Мелодія ніжно лунає
І ноти, мов квіти, збирає,
Та ллється полями, лугами,
А потім живе поміж нами.

 Виконуємо пісню «Сонце! Літо!» (слова Т. Лучанка, Н. Лучанко; музика Ш. Акіолі, А. Дігса).

Заспівай пісню під фонограму разом із друзями. Запишіть своє виконання на диктофон. Прослухайте запис та оцініть власний спів.

-
- Що ти знаєш про історію виникнення музики?
  - На які види поділяють музику за типом виконавства?
  - Які звуки називають музичними? Що для них характерне?
  - Що таке діапазон і реєстр?

 Відшукай серед шедеврів світової класики твори, схожі на «Арію» Й. С. Баха. Занотуй у записник їхні назви.

ЗМІСТ

Тема I. Мистецька азбука

Уроки 1-2. У колі мистецтв	4
Уроки 3-4. Розмаїта палітра музичного та образотворчого мистецтв.....	12
Уроки 5-6. Із витоків народного мистецтва	18
Уроки 7-8. Прекрасне у простому	24
Уроки 9-10. Осінні образи в музиці та живописі	31
Уроки 11-12. Мистецтво форм	38
Уроки 13-14. Мистецький ансамбль	44
Уроки 15-16. Мистецтво і сучасність	52
Уроки 17-18. Мистецтво для дітей	59
Уроки 19-20. Ритми життя. Ритмічні перетворення у мистецтві.....	65
Уроки 21-22. Гармонія і композиція у творах мистецтва	72
Уроки 23-24. Життя вирує! Динамічні образи в мистецтві	78
Уроки 25-26. Характер театральних образів	83
Уроки 27-28. Неймовірні образи у мультиплікації.....	89
Уроки 29-30. Художні образи в дитячому кінофільмі	95
Уроки 31-32. Секрети майстрів та майстринь	102

Тема II. У колі народних та професійних митців і мисткинь

Уроки 33-34. Народні мотиви й обереги.....	106
Уроки 35-36. Народні обряди та символи	113
Уроки 37-38. Дитячий фольклор та іграшки.....	120
Уроки 39-40. Народні майстри та майстрині	125
Уроки 41-42. Народні герої в мистецтві	132
Уроки 43-44. Танець у мистецтві	139
Уроки 45-46. Зв'язок народного та професійного мистецтва.....	145

Уроки 47-48. Народні мотиви в музиці та скульптурі.....	151
Уроки 49-50. Весну зустрічаємо	158
Уроки 51-52. Народні весняні мотиви.....	163
Уроки 53-54. Професійне мистецтво.....	168
Уроки 55-56. Зв'язок музики та графіки з літературою	176
Уроки 57-58. Мелодійні лінії в музиці та графіці	183
Уроки 59-60. Театральні зустрічі.....	189
Уроки 61-62. Зустрічі мистецтв у театрі	195
Уроки 63-64. Циркові образи в мистецтві.....	201
Уроки 65-66. Зустрічі мистецтв у кіно.....	207
Уроки 67-68. Анімаційно-ігровий фільм.....	214
Уроки 69-70. Зустрічі мистецтв	219
Музичний додаток	223

Електронні ресурси

